

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Одеська юридична академія»

Кафедра кримінального права

Лабораторія «Інновації у сфері кримінальної юстиції»

Одеський осередок ВГО «Асоціація кримінального права України»

КОНСЕРВАТИВНО-ЛІБЕРАЛЬНІ ІДЕЇ ОДЕСЬКОЇ ШКОЛИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

МАТЕРІАЛИ

Одеської науково-практичної конференції

24 листопада 2023 року

Видавництво
«Юридика»
2024

УДК 343.2/.7:340.123(477.74)(062.552)
К65

Відповідальний за випуск **Ю. Ю. Коломієць.**
Матеріали видано в авторській редакції.

Консервативно-ліберальні ідеї Одеської школи кримінального права : матеріали Одеської наук.-практ. конф. (м. Одеса, 24 лист. 2023 р.) / відп. ред. проф. Ю. Ю. Коломієць. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. – 252 с.

ISBN 978-617-8263-98-0

У збірнику матеріалів Одеської науково-практичної конференції «Консервативно-ліберальні ідеї Одеської школи кримінального права» відображено консервативні і ліберальні ідеї професорсько-викладацького складу кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія», аспірантів, студентів, школярів, які цікавляться проблемами сучасного кримінального права України, а також практиків, готових до співробітництва з науковцями.

Збірник розрахований на наукових працівників, викладачів, докторантів, аспірантів, студентів, практиків, небайдужих до кримінально-правової протидії кримінальним правопорушенням.

УДК 343.2/.7:340.123(477.74)(062.552)

ISBN 978-617-8263-98-0

© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2024

Балобанова Дар'я Олександрівна Вимоги якості кримінального закону	64
Полянський Євген Юрійович Щодо подальшого розвитку інституту кримінального покарання в українському праві	70
Шостак Олена Миколаївна Євроцентричність українського кримінального законодавства: принцип субсидіарності та право на життя	76
Тавлуй Олена Вікторівна Контрабанда в Одесі: проблеми та шляхи подолання	82
Абакіна-Пілявська Людмила Миколаївна Окремі питання незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги	86
Іванова (Кедик) Вероніка Петрівна Етика та закон: межі кримінальної відповідальності у медицині	91
Степаненко Оксана Василівна Кібернасильство як форма домашнього насильства	95
Ободовський Олександр Васильович Про об'єкт військових кримінальних правопорушень за проектом нового Кримінального кодексу України: постановка питання	102
Берш Анастасія Яковлівна Кримінальна відповідальність у контексті психічних станів, виниклих під час бойових завдань	109
Пономаренко Денис Васильович Вчинення діяння в умовах воєнного стану як кваліфікуюча ознака кримінального правопорушення	114
Камінський Петро Валерійович Перспективи удосконалення кримінально-правового впливу на явище примушування до шлюбу	121
Малишева Марина Валеріївна Кримінально-правова охорона біологічних прав людини	125
Мальцев Максим Вікторович Кримінальна відповідальність за порушення правил безпеки на виробництві: правовий аналіз	130
Павлова Олександра Сергіївна Кримінальна відповідальність за перешкоджання законній професійній діяльності журналістів в Одесі	134

Павлова Олександра Сергіївна
аспірантка кафедри кримінального права
Національного університету
«Одеська юридична академія»

Наукова біографія

У 2021 році закінчила Міжнародний гуманітарний університет за спеціальністю 035 «Філологія». У 2021 році вступила до аспірантури Національного університету «Одеська юридична академія» на кафедру кримінального права, за спеціалізацією «Кримінальна юстиція». У 2022 році закінчила Національний університет «Одеська юридична академія» за спеціальність 081 «Право».

Наукові інтереси: кримінально-правовий захист прав журналістів, професійна діяльність суб'єктів медіа.

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПЕРЕШКОДЖАННЯ ЗАКОННИЙ ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЖУРНАЛІСТІВ В ОДЕСІ

Права і свободи людини і громадянина є центральним інститутом сучасної правової держави. У зв'язку з цим у преамбулі Конституції України зазначено, що «Верховна Рада України прийняла цю Конституцію іменем Українського народу – громадян України всіх національностей, у тому числі дбаючи про забезпечення прав і свобод людини». Відповідно до частини 1 ст. статті 34 Конституція України гарантує «кожному право на свободу думки і слова, вільне вираження своїх поглядів і переконань». У Кримінальному кодексі України (далі КК) є стаття, яка «спеціально присвячена захисту права на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань» – це стаття 171 «Перешкоджання законній професійній діяльності журналістів». Саме через діяльність журналістів забезпечується право на свободу думки і вираження поглядів, вільне вираження своєї думки і переконань.

Науковою основою дослідження є праці науковців, присвячені вивченню проблеми кримінальної відповідальності

за перешкоджання законній професійній діяльності журналістів. Різноманітні аспекти даної проблематики представлені в працях: П. П. Андрушко, Р. В. Вереші, М. І. Мельника, І. Б. Медикого, В. І. Павліковський, Е. О. Письменський, В. В. Шаблистого. Але, питання кримінальної відповідальності за перешкоджання законній професійній діяльності журналістів в Україні на сучасному складному етапі нашого розвитку, залишається актуальною проблемою. Сьогодні перешкоджання професійній діяльності працівників медіа є однією з основних перешкод у діяльності медіа щодо забезпечення конституційного права на свободу інформації та вільний доступ до неї. Незважаючи на криміналізацію таких дій, «... правоохоронні органи в Україні рідко застосовують відповідні положення Закону України про кримінальну відповідальність, кількість кримінальних справ невелика порівняно з випадками незаконного впливу на журналістів, неадекватних заходів покарання. застосовуються. які не забезпечують попередження нових порушень» [1, с. 15].

КК України у примітці до ст. 345-1 дає розуміння «професійної діяльності журналіста», але, не згадуючи про її законність, пропонується, що «звичайна діяльність особи пов'язана зі збиранням, одержанням, створенням, поширенням, зберіганням чи іншим використанням інформації. З метою поширення його серед невідзначеного кола осіб через пресу, телерадіоорганізації, інформаційні агентства та Інтернет. Правовою є діяльність журналістів, яка спрямована на реалізацію ними своїх повноважень у сфері інформації, і здійснюється засобами та в порядку, встановленими законом. Тому перешкоджання незаконній журналістській діяльності (наприклад, журналістським закликам до узурпації влади) не є складом злочину» [2, с. 94]. Професійну діяльність журналіста в загальному вигляді можна охарактеризувати як здійснення прав і виконання обов'язків. До речі, «неповний перелік прав журналіста є у відповідному законодавстві, яке передбачає реалізацію журналістами й інших прав, не зазначених у законах і прямо їм не суперечать» [3].

Прийнявши Закон України «Про державну підтримку медіа, гарантії професійної діяльності та соціальний захист журналістів» [4], законодавець зрівняв журналістів у частині відповідальності за заподіяння їм шкоди з працівниками правоохоронних органів, але це не вирішує цього питання. На думку К. В. Поп, «... посягання на законну професійну діяльність журналістів порушує основні принципи інформаційних відносин: гарантоване право на інформацію; відкритість, доступ до інформації та свобода нею ділитися; об'єктивність інформації; повнота і достовірність,

законність отримання, використання, поширення та зберігання інформації». Цілком зрозуміло, що «законна діяльність журналістів потребує належного правового захисту, в тому числі із застосуванням кримінального права» [5, с. 99–100].

По-перше, посилення гарантій журналістської діяльності, а потім удосконалення механізму її забезпечення привернули увагу до такого об'єкта кримінально-правової охорони, який з'явився 5 квітня 2001 р., але до моменту внесення змін був непомітним. Таким об'єктом злочину є легальна професійна діяльність журналіста, яка регулюється статтею. Приблизно через 15 років статтю 171 Кримінального кодексу України «перенесли» в назву розділу XV, особливої частини Кримінального закону, і в нові статті цієї глави, що вказують на професійну юридичну діяльність журналіста» [6].

14 травня 2015 року, коли було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення гарантій професійної правової діяльності журналістів» № 421-VIII, КК було доповнено ст. 345-1 «Погроза або насильство щодо журналіста», ст. 347-1 «Умисне знищення або знищення майна журналіста», ст. 348-1 «Вторгнення в життя журналіста», ст. 349-1 «Захоплення журналіста в заручники», в ч. 2 ст. 375 Кримінального кодексу України з'явилася нова кваліфікуюча ознака – дії вчиненні з метою перешкоджання законній професійній діяльності журналіста [7].

На цьому регулювання у сфері суспільних відносин, які виступають родовим об'єктом у XV розділі Особливій частини КК, не припинилося. Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо удосконалення захисту професійної діяльності журналістів» від 04 лютого 2016 року № 993-VIII ст. 171 КК викладено в новій редакції [8]. У попередній редакції частина 1 цієї статті передбачала «відповідальність за умисне перешкоджання законній професійній діяльності журналістів». Зазначеним Законом України визначено нові форми цього діяння: «1) незаконне вилучення матеріалів і технічних засобів, зібраних, оброблених і підготовлених журналістом, який використовує їх у зв'язку зі своєю професійною діяльністю; 2) незаконна відмова журналісту в доступі до інформації; 3) незаконна заборона висвітлення окремих тем, ідентифікації певних осіб, критики суб'єкта владних повноважень». Поряд із цією загальною формою: будь-які інші перешкоди законній професійній діяльності журналіста свідомо зберігалися.

В новій редакції також викладена частина 2 цієї статті. Раніше вона передбачала «відповідальність за притягнення журналіста

до відповідальності за виконання професійного обов'язку, критику посадової особи чи групи осіб за попередньою порадою». Після змін у 2016 році ч. 2 ст. 171 КК вже передбачає «два види діянь: 1) вплив на журналіста з метою перешкоджання виконанню ним професійних обов'язків; 2) переслідування журналіста, пов'язане з його легальною професійною діяльністю». Крім того, в ст. 171 КК з'явилася нова частина 3, де визначено «дві кваліфікуючі ознаки, які стосуються лише дій, передбачених частиною 2 статті: 1) вчинення цих дій службовою особою з використанням службового становища; 2) вчинення цих дій групою осіб за попередньою змовою». Законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо удосконалення захисту професійної діяльності журналістів» від 4 лютого 2016 року № 993-VIII також внесено зміни до ст. 163 КК у якій журналіст визначається у частині 2 «як особливий вид потерпілих поряд із публічними та громадськими діячами». За порушення таємниці листування, телефонної розмови, телеграфної чи іншої кореспонденції, що оприлюднюється засобами зв'язку або за допомогою комп'ютера, для таких потерпілих встановлено більш сувору відповідальність.

З 03.03.2016 р., коли набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо удосконалення захисту професійної діяльності журналістів» від 04.02.2016 р. № 993-VIII, «права та інтереси журналістів є включені до глави V Особливої частини. Кримінальний кодекс України захищається двома статтями (ч. 2 ст. 163, ст. 171 КК України) від двох різних груп кримінальних правопорушень, які вказують на різні безпосередні об'єкти перелічених правопорушень, оскільки з урахуванням зазначених вище груп кримінально-протиправних посягань утворилася ця частина Особливої частини КК.

Так, «12 вересня 2022 року в місті Одеса було скоєно напад на співробітників інформаційного агентства «“Чорноморське товариство”». Після безуспішного звернення до правоохоронних органів із заявами та поясненнями, співробітники інформаційного агентства звернулися до адвоката, «після чого вже було відкрито провадження за ст. 125 Кримінального кодексу України (Умисне заподіяння шкоди здоров'ю). Журналісти наполягають, що стаття 171 передбачає відповідальність за перешкоджання законній професійній діяльності журналістів. Лише після звернення до слідчого управління почалася робота з цього приводу, яка тривала близько півтора року. Але журналісти знову зіткнулися з перешкодою, тому вирішили звернутися до суду, після чого змогли порушити справу

за статтею 171 і отримати рішення суду стосовно саме цього. І після повторного звернення до слідчого управління справу відкрили» [9].

А, наприклад, «Приморський суд міста Одеси визнав двох осіб, які у 2018 році діяли як представники «Муніципальної варті», винними у перешкоджанні професійній діяльності журналістів – вирок від 1 червня 2023 року» [10]. «Представники КБ «Муніципальна Варта» своєї провини не визнали, а під час судового засідання проявили огиду до постраждалої журналістки. Їх визнали винними у перешкоджанні законній професійній діяльності журналістів та погрозах і насильстві щодо журналістів (ч. 3 ст. 171, ч. 1, 2 ст. 345-1 ККУ). Відповідно до статті 171 Кримінального кодексу, строк кримінальної відповідальності становить 3 роки і вже минув. Тому цих людей заарештували лише за погрози та насильство над журналістом. Їх засудили до 2 та 3 років позбавлення волі та звільнили від відбування покарання з випробувальним терміном від півтора до двох років. У цій справі був і третій обвинувачений, щодо якого рік тому суд осудив справу через військову службу» [11].

Таким чином, Законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо удосконалення захисту професійної діяльності журналістів» від 4 лютого 2016 року № 993-VIII законодавець наголосив, що «захист прав журналістів, а також захист права на свободу думки і вираження поглядів, на вільне вираження своєї думки і переконань є важливим завданням в Україні». У контексті реалізації завдань кримінального закону, про що йдеться у примітці до ст. 345-1 Кримінального кодексу України визначення «професійної діяльності журналіста», згідно з якою під такою діяльністю розуміється «регулярна діяльність особи, пов'язана зі збиранням, отриманням, створенням, поширенням, зберіганням чи іншим використанням інформації, з метою поширення його серед невизначеного кола осіб через друковані медіа, телерадіоорганізації, інформаційні агентства, мережу Інтернет». Цілком зрозуміло, що законна діяльність журналістів потребує належного правового захисту, в тому числі й із застосуванням кримінального права.

Список використаних джерел

1. Стратегія розвитку законодавства в медійній сфері : Схвалено на засіданні Комітету Верховної Ради України з питань свободи слова та інформаційної політики 27 січня 2016 р. 27 с. URL: <http://komsvobslova.rada.gov.ua>
2. Письменський Є. О. Злочини у сфері професійної діяльності журналістів у контексті забезпечення потреб українського суспільства на сучасному

етапі його розвитку. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2016. № 1 (12). С. 90–103.

3. Костенко Л. Кримінальна відповідальність за перешкоджання журналістській діяльності. *Юридичний журнал*. 2008. Вип. 12. URL: <http://www.justinian.com.ua>
4. Про державну підтримку медіа, гарантії професійної діяльності та соціальний захист журналіста : Закон України від 23 вересня 1997 р. URL: zakon.rada.gov.ua
5. Поп К. В. Законна професійна діяльність журналістів як об'єкт кримінально-правової охорони. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. Збірник наукових статей*. 2016. Вип. 41. С. 99–109.
6. Кримінальний кодекс України від 5.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення гарантій законної професійної діяльності журналістів : Закон України 14.05.2015 р. № № 421-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
8. Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо удосконалення захисту професійної діяльності журналістів) : Закон України від 04.02.2016 р. № 1630-VIII. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua>
9. Мийнова А. У місті Одеської області влада та поліція блокують справу про напад на журналістів. URL: <https://yug.today/u-misti>
10. Справа № 522/16247/18. URL: [rokyhttps://reyestr.court.gov.ua](https://reyestr.court.gov.ua)
11. Суд в Одесі визнав двох представників «Муніципальної варти» винними в перешкодженні роботі журналістів. URL: <https://detector.media/inf>

Ключові слова: погроза або насильство щодо журналіста, умисне знищення або знищення майна журналіста, вторгнення в життя журналіста, захоплення журналіста в заручники, перешкоджання законній професійній діяльності журналіста.

Key words: threat or violence against a journalist, intentional destruction or destruction of a journalist's property, invasion of a journalist's life, taking a journalist hostage, obstructing a journalist's legitimate professional activity.

Науковий керівник:

Стрельцов Євген Львович – завідувач лабораторії «Інновації у сфері кримінальної юстиції», професор кафедри, доктор юридичних наук, доктор теології, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, заслужений діяч науки і техніки України, повний кавалер ордена «За заслуги».